

Horváth Zsuzsanna

**Műhelykonferencia-sorozat
a nemzetközi tanulói teljesítménymérésekről**

A nemzetközi tanulói teljesítménymérések eredményei az utóbbi évtizedben egyre növekvő mértékben váltak a szakmapolitikai döntések tényezőivé. A nemzetközi szervezetek közül Magyarország, azaz a magyar közoktatás az 1970-es évektől vesz részt az IEA Társaság (International Association for the Evaluation of Educational Achievement)¹ ciklikusan ismétlődő méréseiben, majd 2000-től a fejlett gazdaságú országok nemzetközi szervezete, az OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development)² által kezdeményezett, 2000-től 2015-ig tartó PISA néven közismert (Programme for International Student Assessment) felmérés-sorozatba is bekapcsolódott.

A legelső IEA vizsgálat tulajdonképpen megvalósíthatósági tanulmány volt, egy 12 országra kiterjedő kísérleti vizsgálat (1959-1962), amelynek során azt kellett eldönteni, hogy egyáltalán érdemes-e, lehetséges-e nemzetközi tesztekkel vizsgálni a tanulási eredményeket. Az 1970-71-es ún. *Hattantárgy tanulmány* (Six Subject Survey) a tanulási eredményeket befolyásoló további tényezők: így a tantárgy iránti érdeklődés, motivációk és attitűdök, tanítási módszerek és iskolai gyakorlat, valamint a tanuló szociokulturális háttérének mérése terén is úttörő jelentőségű nemzetközi mérőeszközöket fejlesztett, amelyek oktatáspolitikai szempontból lényeges jelenségekre világítottak rá.³ A *Hattantárgy tanulmány* volt az első olyan IEA vizsgálat, amelyben Magyarország is részt vett, mégpedig a szövegértés, a matematika, a természettudományok és az angol idegen nyelv tantárgyak vizsgálatával⁴. Az IEA TIMSS (átnevezve Trends in Mathematics and Science Study elnevezéssel) 1999-től négyévente végez tantervhez kötött trendkövető vizsgálatokat – a PISA-nál fiatalabb korosztályokban (a 10 és 14 évesek évfolyamain) a matematika és a természettudományos tudást vizsgálva. 2001-től az IEA olvasásvizsgálat megújításával *Fejlődés a szövegértés tanulásában* (Progress in Reading Literacy Study – PIRLS) elnevezéssel az IEA Társaság a negyedik osztályosok (10 évesek) populációjának szövegértés mérésére szakosodott, viszont

¹ A brief history of IEA. http://www.iea.nl/brief_history_of_iea.html

² - 1961-től működő nemzetközi szervezet, az 1948-ban megalapított OEEC (Organisation for European Economic Cooperation, Európai Gazdasági Együttműködés Szervezete) utódja. A fejlett országok gazdaságpolitikai fóruma. 1996-tól Magyarország is tagja.

³ Kádárné Fülöp Judit: Nemzetközi oktatási eredménymérések Magyarországon. Háttér tanulmány az Oktatási Kerekasztal „Mérés, értékelés, elszámoltathatóság témájához. 2009. Budapest. Kézirat.

⁴ A vizsgálatról és eredményeiről számos tanulmány és közlemény jelent meg. A Pedagógiai Szemle 1973. június-júliusi tematikus száma mellett (szerzők: Kiss Árpád, Báthory Zoltán, Szabenyi Péter, stb.) a Tanulmányok a neveléstudomány köréből c. éves periodika 1975-1976-i összevont számát (Szerk. Kiss Árpád, Nagy Sándor, Szarka József). Budapest, Akadémiai Kiadó 1979) teljes egészében az IEA Hattantárgy tanulmány alapján készült tanulmányok alkotják (szerzők: Kiss Árpád, Báthory Zoltán, Kádárné Fülöp Judit, Ballér Endre, Falus Iván, Kozma Tamás, Kozák Gyula).

nem méri tovább a 13 éves korosztályt⁵.

Az OECD az a nemzetközi szervezet, amelyik a tagállamok kormányaitól kapott mandátuma révén alkalmasnak bizonyult az oktatási eredményességvizsgálatok intézményesítésére. Az OECD kormányközi gazdasági háttérintézményként korábban csak érintőlegesen használt oktatási statisztikákat. Az 1990-es évek elején kezdett intenzívebben foglalkozni oktatási indikátorok fejlesztésével mégpedig az INES (Indicators of Education Systems) program keretében. Indíttatásánál fogva a program nem pedagógiai, hanem gazdaságpolitikai és oktatáspolitikai indikátorok fejlesztését tűzte ki célul, és az iskolai oktatás eredményességének kérdését ebből a szempontból vizsgálja. Ez a megközelítés jelentősen megváltoztatta az oktatási rendszerek vizsgálatára vonatkozó szemléletet, és – az ún. nyitott koordináció elvének bevezetésével – az Európai Unió fejlesztési prioritásainak és módszereinek uralkodó filozófiájává vált.

2000-től tehát az OECD PISA vizsgálata végzi a 15 évesek trendkövető vizsgálatát a szövegértés és szöveghasználat, matematika és a természettudományok területén. Ebből a vizsgálat-sorozatból három évente vázlatos, kilenc évente részletes adatok keletkeznek a szövegértési és szöveghasználati kompetenciák és az ezek alakulását befolyásoló iskolai, társadalmi tényezők elemzéséhez. A szövegértés és szöveghasználat először 2000-ben, majd 2009-ben állt a PISA vizsgálat fókuszában. 2003-ban a matematika, 2006-ban a természettudományi oktatás eredményességének vizsgálata szerepelt a PISA – programban.

Az említett IEA és OECD PISA mérések adatai az oktatásirányítás számára az oktatási rendszerről nemzetközi szinten összehasonlítható adatokat biztosítanak. Az egyes vizsgálatok eredményeit nyilvánosságra hozó nemzetközi jelentések hatása – eltérő mértékben ugyan – de minden résztvevő országban jelentős⁶, miközben az oktatáskutatók, a mérési-értékelési szakértők, az intézményvezetők, tanárok, általában a szélesebb értelemben vett szakmai közvélemény kevéssé tájékozott e mérések mibenlétéről, koncepciójáról, az adatok értelmezési lehetőségeiről. Nagyrészt az összehasonlító nemzetközi tudásmérés eredményeinek köszönhetően ma már – 50 évvel később – látható, hogy az oktatási rendszerek, illetve a társadalmak, amiket szolgálnak, csak részben gondolkodnak egyformán a 'jó eredményről' és a kitűzendő célokról. Ugyanakkor éppen ezek a tudományos eredmények teszik lehetővé, hogy az oktatás eredményességét az egész rendszer szintjén, a megtermelt tudás egésze és az elosztás igazságossága, méltányossága és hatékonysága szempontjából is vizsgáljuk és következtetéseket vonjunk le a tennivalók vonatkozásában. 50 év alatt az összehasonlító empirikus neveléstudomány eljutott arra a szintre, hogy hiteles és megbízható eszközökkel tud adni a politikusok kezébe, amelyek segítségével az oktatási rendszereik állapotát mérni lehet, s amelyekkel az oktatás társadalmi és gazdasági hatékonyságának növelését célzó intézkedések tervezhetők és eredményeik értékelhetők.

Az eredmények értelmezésének mindezidáig legelterjedtebb módja az ún. „rangorszemlélet”, jóllehet a felmérés egész folyamatának értelmezése (előkészítése, tudáskonceptiója, háttérelmezési módszerei, logisztikája, szakmapolitikai hatása) más fontos tanulságokkal is szolgálhatna. Az elmúlt években – az Oktatási Hivatal közleményein,

⁵ A PISA és a PIRLS vizsgálatok magyar projektvezetője Balázi Ildikó. A vizsgálatok gazdája az Oktatási Hivatal Közoktatás-értékelési programok Főosztálya.

⁶ Hopkins, David et al.: *External Evaluation of the Policy of PISA*. 2008. november. OECD Governing Board. (For Official Use.)

kiadványain túl ⁷ – alig jelent meg olyan tanulmány vagy kötet, amely a nemzetközi mérések eredményeit további másodelemzésekben felhasználta volna. A mérés legfontosabb eredményeit bemutató köteteken kívül számos tematikus elemzési lehetőséget rejtnek még az adatbázisok. Ugyanakkor tény az is, a különböző másodelemzések elkészültének egyik komoly akadálya, hogy az említett adatbázisok elemzése komoly statisztikai ismereteket kíván meg elemzőitől.

A nemzetközi mérések „társadalmasítási folyamatának” egyik állomásaként három műhelykonferencia valósult meg az Oktatókutató és Fejlesztő Intézetben (OFI) 2009. április 30-án, május 7-én és május 15-én, az Oktatási Hivatal Közoktatás-értékelési Programok Főosztályának munkatársaival történt együttműködésben.

A műhelymunka a kutatói bázis bővítését célozta, azt feltételezve, hogy elsősorban e kutatói kör érdekelt a nemzetközi mérések adatbázisainak szakszerű elemzésében, továbbá érdekelt különböző másodelemzések elvégzésében. A műhelykonferencia céljaként tehát a nemzetközi mérések adatait felhasználó, értelmezők szakértelmének növelését jelöltük meg.

A műhelykonferencia-sorozat a nemzetközi teljesítménymérések terméke az előadásokból és a műhelymunka tapasztalataiból szerkesztett szakmai kiadvány. A DVD-én az előadások és prezentációk mellett a mérések adatbázisait és az elemzéshez szükséges szoftvereket, SPSS modulokat és programokat is elérhetővé tettük.

⁷ Az Oktatási Hivatal nemzetközi méréseket bemutató köteteit lásd: www.kompetenciameres.hu /Ajánló/ OECD-PISA.HU , PIRLS.HU , TIMSS.HU